

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

ННІ психології та соціальної роботи

Кафедра загальної, вікової та соціальної психології імені М.А.Скока

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

на тему

«ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЛІТЕРАТУРИ»

Виконала:

магістрант II курсу, 61 групи

053 Психологія

Шилова Анастасія Дмитрівна

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,

доцент Дроздова М.А.

Захищено з оцінкою _____

Голова ЕК:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М.А.Скока, протокол № _____ від «_____» _____ 20__ року.
Студент (ка) допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище та ініціали)

З М І С Т

Вступ	4
Розділ I. Теоретико-методологічний аналіз молодіжних культурних атитюдів	
1.1. Загальна характеристика феноменів «естетична культура» та «естетична свідомість»	6
1.2. Аналіз феноменів ставлень та атитюдів	12
1.3 Особливості літературних установок сучасної молоді.	16
Розділ II. Емпіричне дослідження особливостей літературних установок студентів.	
2.1. Методика та процедура емпіричного дослідження	22
2.2. Отримані результати та їх аналіз	24
2.3. Бібліотерапія як перспективний напрямок освітньо-корекційної роботи з молоддю	32
Висновки	43
Література	45
Додатки	49

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність вивчення особливостей літературних установок молоді обумовлюється тим, що у сучасному суспільстві є проблема зниження попиту на літературу та читання, зокрема серед студентської молоді. Процес діджиталізації спрощує процес навчання студентів, молодь надає перевагу соціальним мережам, а читанню «традиційних» книжок. Низька затребуваність літератури має катастрофічні наслідки для культури всього суспільства, адже література є важливою складовою морального, естетичного та інтелектуального розвитку особистості й народу. У нашому дослідженні ми приділяємо увагу саме студентській молоді, яка є майбутнім суспільства, яка визначатиме напрямок його розвитку.

Мета нашого дослідження – виявлення особливостей ставлення сучасної молоді до літератури.

Об’єкт дослідження – установки.

Предмет дослідження – психологічні особливості установок сучасної студентської молоді до літератури та зв’язок цих установок з особистісними чинниками.

Згідно з метою дослідження було висунуто такі **завдання**:

1. Проведення теоретико-методологічного аналізу феноменів «естетична культура», «естетична свідомість», «літературні установки».
2. Підготовка та проведення емпіричного дослідження особливостей літературних установок студентів.
3. Проведення математико-статистичного та якісного аналізу отриманих результатів.
4. Формулювання висновків та практичних рекомендацій щодо

впровадження отриманих результатів, шляхом розробки просвітницької лекції для молоді.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Теоретичну основу дослідження складають характеристики феноменів «естетична культура» та «естетична свідомість» Борева Ю.Б. та Кривцуна О.О., теорія «ставлень» В.Н. Мясичева, погляди М.Сміта щодо структури установок; дослідження Стефановської Н.О., щодо вивчення основних тенденцій серед читачів; дослідження Дроздової М.А. щодо вивчення соціальних уявлень про літературу та особливостей культурних установок студентів-психологів.

Методи (методики) емпіричного дослідження. У дослідженні використовувався комплекс теоретичних (аналіз, узагальнення, класифікація), емпіричних (анкетування, шкалювання, психодіагностичне опитування за методикою TIPU) та математико-статистичних (аналіз середніх значень та стандартних відхилень, частотний аналіз, кореляційний аналіз за критерієм Спірмена, U-критерій Манна-Уїтні) методів.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків списку використаних джерел та додатків. Перший розділ присвячено теоретико-методологічному аналізу праць зарубіжних та вітчизняних науковців щодо феноменів «естетичної культури» та «естетичної свідомості», соціально-психологічних аспектів читання, соціальних уявлень про літературу. У другому розділі описано методику та процедуру емпіричного дослідження літературних установок сучасної студентської молоді. Загальний обсяг роботи - 53 сторінки.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МОЛОДІЖНИХ КУЛЬТУРНИХ АТИТЮДІВ

1.1. Загальна характеристика феноменів «естетична культура» та «естетична свідомість»

Мистецтво, культура, творчість посідають значне місце у розвитку особистості. Вивчення таких феноменів як «естетична культура» та «естетична свідомість» є вкрай важливим для розуміння особливостей культурних установок сучасної молоді.

Поняття «естетична культура» переважно розпочинається з розгляду та аналізу поняття «культура». Дане поняття зародилось у Древньому Римі і походить від латинського «culture», що означало вирощувати, обробляти ґрунт, займатися землеробством. Римський філософ М. Цицерон уже мав на увазі не землю, а духовність. Він говорив про необхідність культури душі та духу. Французький філософ Ж. Сартр наголошував, що культура справа рук людини, в ній він шукає своє відображення, в ній пізнає себе. Н. Реріх розумів культуру як дві частини: "культ" - шанування, "ур" - світло, тобто шанування світла. М. Киященко та М. Лейзеров поняття «культура» визначають як процес перетворення людьми природного середовища, включаючи і особистість, і який виражається в освоєнні та створенні нових матеріальних і духовних цінностей та суспільних відносин, які сприяють гуманізації як кожної окремої особи, так і всього суспільства. [2 ;22]

Поняття естетичної культури пов'язують із здатністю людини до сприймання, розуміння, прагнення та уміння бачити прекрасне в продуктах людського мистецтва та у своєму повсякденному житті. Тривалий процес розвитку естетичної культури пов'язаний із становленням і вдосконаленням

естетичної свідомості та діяльності людини. [3;33]

За А. Радугіним естетична культура виконує такі функції:

- Інформаційно-пізнавальна (проявляється в знаннях особистості);
- Ціннісно-орієнтаційна (проявляється в оцінках, смаках, поглядах стосовно естетичних явищ);
- Діяльнісно-вольова (проявляється в естетичних здібностях);
- Комунікативна-регулятивна (проявляється в естетичних потребі спілкування). [27]

Якщо говорити про структуру естетичної культури, то вона є багатомірною, тобто містить у собі такі компоненти: естетична свідомість, естетичні види діяльності, естетичне виховання.

Основним компонентом естетичної культури особистості є **естетична свідомість**. Естетична свідомість – форма суспільної свідомості, яка відображає навколишню дійсність, діяльність особистості, продукти цієї діяльності. Особливість естетичної свідомості полягає в тому, що відображення об'єктивної дійсності переживається і оцінюється з точки зору прекрасного в мистецтві та житті. Естетична свідомість забезпечує художню свідомість, яка включає в себе процес створення та задоволення предметами мистецтва. Структура естетичної свідомості включає в себе:

Естетичне почуття (естетична емоція) – явище, яке вивчається такими галузями психологічної науки як психологія творчості та психологія мистецтва. Водночас естетичні почуття є предметом філософських досліджень. Наприклад, таке поняття як «катарсис» зародилось ще у античній філософії.

Потрібно зазначити, що емоції, які ми переживаємо читаючи витвір літературного мистецтва будуть відрізнятись від тих, які ми б відчували якщо б події, про які йдеться в творі були реальністю. Але не варто вважати, що ці почуття є несправжніми, тому що вони є психофізіологічною реакцією

головного мозку, який може не розрізняти реальність від образу. Переживання естетичних емоцій лягли в основу арт-терапії, лікуванні мистецтвом.

Естетичні потреби – прагнення до вдосконалення світобудови за законами краси. Естетична потреба виявляється не тільки у зміні світу, а й і у самовдосконаленні. Варто зазначити, що естетичні почуття служать тим механізмом за допомогою якого потреба заявляє про себе.

Естетичне сприйняття – сприймання людиною естетичної дійсності. Має цілісність, емоційну забарвленість, але й не виключає раціональної складової.

Естетична уява – здатність побачити у звичайних процесах, об'єктах та явищах неочевидні характеристики, функції. Один із найважливіших процесів у мистецькій діяльності.

Естетична оцінка – естетичне судження, ставлення до об'єкту мистецтва або побуту. За А. Івіним є певна структура акту оцінювання: Суб'єкт - об'єкт (твір) - характер (властивість самої оцінки, починаючи з простого "позитивно" або "негативно") - підстава (що зумовило саме таку оцінку).

Ідеал – зразок вищої позитивної естетичної цінності. Ідеал постає як об'єкт прагнення, мотивація творчості, критерій оцінки, об'єкт суджень естетичного смаку та один із засобів виховання смаку. Ідеалу властива конкретність, потім звертав увагу ще І. Кант, отже, навіть у суб'єктивних уявленнях особистості він повинен мати деякі конкретні і відомі риси. За В. Брянським, естетичний ідеал є процесом діяльності в основі якої лежать різні компоненти соціальної системи (економічні, політичні, соціально-психологічні, релігійні), які виступають як свого роду каталізатор. [4]

Важливо також сказати про формування естетичної культури особистості та взагалі суспільства. Необхідність естетично розвиватись

полягає в тому, що когнітивний та емоційний розвиток залежить і від **естетичного виховання**, адже в особистості відображається естетичний розвиток суспільства та людства. Також воно пов'язане з моральним розвитком, оскільки краса є особливим регулятором людських взаємовідносин. Розвиток естетичного виховання починається з сім'ї, закладів освіти, культури, засобів масової інформації, приналежністю до релігійних конфесій. [17]

Мистецтво посідає особливе місце естетичному розвитку людини: за будь-яким фактом художньої творчості у будь-якому виді мистецтва, за будь-яким яскравим виявом спеціального обдарування художника та музиканта, архітектора та поета, актора та скульптора насправді лежить дещо набагато загальніше, глибше та первинніше – ставлення людини до життя. Не до мистецтва, його цінностей, їх створення та відтворення, а до самої навколишньої дійсності, яка ще не перетворена художньою творчістю, тобто ставлення до дійсності, яка створює саму можливість її естетичного освоєння. Воно може й не виявитися у спеціальній художній діяльності, а втім становить духовне багатство людини, яка володіє таким ставленням, що є притаманним кожному. [12]

Говорячи про завдання естетичного виховання, можна виділити такі:

- Засвоєння людиною естетичних фактів, поглядів, феноменів, здатностей розуміти та оцінювати естетичні явища та процеси;
- Виховання естетичних почуттів, уміння отримувати насолоду від прекрасного в побуті та мистецькій діяльності;
- Естетичне виховання має забезпечувати прагнення до створення прекрасного, розкривати таланти, розвивати здібності за допомогою мистецтва, його видів;
- Важливим є формування потреби бачити, створювати та прагнути до прекрасного в повсякденному житті. [5;28]

Забезпечення естетичного виховання молоді здійснюються такими засобами:

- приваблива обстановка навчальних закладах (навчальних аудиторій, місць відпочинку);
- виховна робота з молоддю (звернення до традицій та звичаїв);
- високий рівень виховних заходів;
- залучення молоді до гуртків художнього спрямування, конкурсів, поетичних вечорів, музичної школи;
- високий рівень естетичної культури викладачів та постійних їх розвиток. [18;31]

Ефективність естетичного виховання забезпечується також взаємодією закладів освіти, культури, сім'ї, засобів масової інформації, культурними традиціями соціуму тощо.

Показники ефективного естетичного виховання молоді можна забезпечити такими засобами:

- створення в закладах навчання естетичної обстановки (оформлення навчальних кабінетів, аудиторій, місць відпочинку згідно з вимогами сьогодення, модними тенденціями);
- звернення до традицій і звичаїв у виховній роботі викладачів та кураторів;
- високий рівень виховних заходів з точки зору естетики;
- залучення студентської молоді до гуртків художньої самодіяльності, участь у конкурсах та олімпіадах пов'язаних з мистецтвом та творчістю;
- високий рівень розвитку естетичної культури серед викладацького та навчально-допоміжного складу, які проявляються у спілкуванні з молоддю, плануванні студентської діяльності. [7;16]

Є різні джерела естетичного виховання: образотворче мистецтво, музика, література, театр, кіно, архітектуру тощо. Наприклад, спостерігаючи за

картиною або скульптурою людина пізнає світ прекрасного та фантазує, формує, доповнює зображене. Важливим фактором розвитку почуття прекрасного є музика, яка за допомогою мелодій, інтонацій, тембру, впливає на емоції та почуття людини, її поведінку. В психологічній практиці є багато методів в основі яких є танець, ритмічні рухи. [14]

Для нас є цікавим феномен літератури. Основою літературного твору є слово. На думку К. Ушинського, слово як засіб вираження в літературному творі набуває подвійної художньої сили. Література - феномен писемності, в якому розкривається сутність якогось явища. Літературна складова культури тісно пов'язана з навчанням, самоосвітою. Результатом взаємодії з літературою є навички роботи з книжкою: орієнтування в жанрах, видах літературного мистецтва, мати систематику та послідовність процесу читання. Особливим вмінням ми вважаємо викристовувати на практиці отриману з літературних джерел. Наприклад, для навчання корисно вміти робити конспекти, нотатки, виписки. [20]

Основною ознакою розвиненої культури читання є начитанність – знання отриманих за допомогою літературних творів. Можна розрізнити загальну начитаність, тобто ерудованість у сфері книг (актуальність літературних творів, види, жанри) та начитанність у художній літературі, яка передбачає знання класики та сучасну світову літературу. [34]

Когнітивна складова читання виконує функцію розуміння тексту, а емоційна складова супроводжується інтелектуальними та естетичними почуттями (негативними або позитивними) і тут відбувається сприймання тексту за системою автор – твір – читач. [21]

Читання твору є пізнавальною діяльністю, яка обумовлена естетичною потребою. Ця діяльність пов'язана з моральним, культурним, інтелектуальним розвитком у наслідку регулярного читання літературних творів, яка формує особистість.

1.2. Аналіз феноменів ставлень та атитюдів

Реагування особистості на навколишнє середовища, явища та події пов'язані з такими діями таких понять, як "установка", "атитюд", "соціальна установка". Основні етапи розвитку теорії відносин в вітчизняній психології можна побачити в психологічних концепціях В.М. Бехтерева, О.Ф.Лазурського, М.Я. Басова, В.М.Мясищева.

Теорія В. Мясищева полягає в тому, що психологічний зміст ставлень є однією з форм відображення людиною навколишньої дійсності. Формування відносин у структурі особистості людини відбувається в результаті відображення нею на свідомому рівні сутності тих соціально об'єктивно існуючих відносин суспільства в умовах середовища в якому вона живе.

За В.Мясищевим психологічним ядром особистості є індивідуально-цілісна система її суб'єктивно-оцінних, свідомо-виборчих відносин до дійсності. Мясищев також ввів багатозначність поняття «ставлення», які розглядаються:

- 1) як зв'язок суб'єкта та об'єкта, тобто відповідно із принципом ставлення організму до середовища;
- 2) як інтегральна "позиція" суб'єкта;
- 3) як предмет психології, оскільки психічне визначено як систему відносин;
- 4) як цілісні якості особистості;
- 5) як таке, що позначає конкретну проблематику або спеціальний розділ психології, включає вивчення цілей, прагнень, інтересів, оцінок, ідеалів, потреб, переконань, тобто. особистісних смислів. [1]

В.Мясищев виділяє афективний, когнітивний та конативний компоненти ставлень. Він був одним із перших учених, хто намагався використати поняття «ставлення» в у зв'язку з вивченням поведінки. Ставлення

представляється як регулятор загальної динаміки виборчої поведінки.

Заслуга В.Мясищева у розвитку ідеї психології відносини полягає у методологічній розробці проблеми відносини в психології, в аналізі та визначення поняття «відношення», виділення діапазону потенційних смислів цього поняття, систематизації відносин в онтогенезі, виділення видів відносин та сторін єдиного предметного відношення. [1]

Особливості реагування особистості на навколишнє середовище та ситуації, в яких вона перебуває, пов'язані з дією явищ, що позначають поняття «ставлення», «соціальне ставлення». Ставлення особистості свідчить про її готовність діяти певним чином, що зумовлює швидкість її реагування на ситуацію.

Традиційно ставлення розглядається як готовність до певної діяльності. Ця готовність визначається взаємодією конкретної потреби з ситуацією, її задоволенням. Відповідно, установки поділяються на актуальні (недиференційовані) і фіксовані (диференційовані, вироблені в результаті багаторазового впливу ситуації, тобто засновані на досвіді). [29]

Важливою формою ставлення є соціальна установка (атитюд). Вперше поняття «атитюду» стало вживатися на початку минулого століття завдяки роботам У. Томаса та Ф. Знанецького, які вивчали процес адаптації польських емігрантів у США. Вони описали два фактора, процесу адаптації: залежність соціальної організації від людини та залежність людини від соціальної організації. І таким чином, вчені ввели поняття «соціальна цінність» (характеристика соціальної організації) та «соціальна установка» (характеристика індивіда). Отже, вперше в соціально-психологічний науковий обіг було внесено поняття атитюду, яке тлумачили як стан свідомості індивіда, його переживання щодо соціального явища (його значення, сенсу, цінності). [24]

Атитюд – внутрішній стан готовності людини до дії, передуює поведінці. Більшість психологів погоджуються з визначенням атитюду, що було запропоновано Г. Олпортом. Він провів роботу над даною проблемою, представивши узагальнений опис поняття «атитюд». У остаточному варіанті під аттитюдом розумівся певний стан нервово-психологічної готовності індивіда на основі його досвіду та впливаючих на нього реакцій.

Атитюд - це міра відчуття, викликаного конкретним об'єктом (“за” чи “проти”). Особливість установки полягає у ставленні до психологічного об'єкта, її латентність, доступність для прямого спостереження. Вимірюють її на підставі вербальних самозвітів опитуваних, які є узагальненою оцінкою особистості власного відчуття схильності або несхильності до конкретного об'єкта.

У 1942 р. М. Сміт запропонував таку структуру соціальної установки:

- Поведінковий компонент – здійснення діяльності (поведінки) з явищем.
- Афективний компонент – ставлення до явища, яке виражається емоціями, переживаннями, яке конкретне явище викликає.
- Когнітивний компонент – знання, думки, твердження про явище, його властивості, закономірності.

Ці компоненти взаємодіють, тому зміна одного призводить до зміни двох інших. Така структура розглядає соціальну установку як знання про явище і як емоційну оцінку та програму дій щодо конкретного явища. [23]

Установка формується на основі попереднього соціально-психологічного досвіду, розгортається на свідомому і несвідомому рівнях і регулює (направляє, контролює) поведінку особистості. Також установка зумовлює стійку, послідовну, цілеспрямовану поведінку в ситуаціях, що змінюються, а також звільняє суб'єкта від необхідності приймати рішення і довільно контролювати поведінку в стандартних ситуаціях, може бути фактором, що

викликає інертність дій і гальмує адаптацію до нових ситуацій, що вимагають змін.

Функції атитюду:

- автоматична - спрощення контролю свідомості за діяльністю в стандартних, знайомих ситуаціях;
- адаптивна - спрямованість суб'єкта на ті об'єкти, які служать досягненню його цілей;
- захисна - допомагає вирішувати внутрішні конфлікти особистості;
- когнітивна - установка допомагає вибрати спосіб поведінки по відношенню до певного об'єкта;
- регулятивна - засіб звільнення суб'єкта від внутрішньої напруги;
- стабілізуюча - установка визначає стійкий, послідовний, цілеспрямований характер діяльності в мінливих ситуаціях. [30]

Установка регулює діяльність на трьох ієрархічних рівнях:

- смисловий рівень – установки узагальнюють і визначають відношення особистості до об'єктів, що мають особистісне значення для особистості;
- цільовий - установки визначають відносно стійкий характер перебігу діяльності і пов'язані з конкретними діями та бажанням людини довести розпочату справу до кінця;
- оперативний - установка сприяє сприйняттю та інтерпретації обставин на основі минулого досвіду людини в подібній ситуації, передбачення можливостей адекватної та ефективної поведінки та прийняття рішень у конкретній ситуації.

Етапи формування соціальних установок особистості за Дж. Годфрі:

- до 12 років - установки, що розвиваються в цей період, відповідають батьківським моделям;
- з 12 до 20 років - установка набуває більш специфічної форми, яка пов'язана із засвоєнням соціальних ролей;

- від 20 до 30 років - відбувається кристалізація соціальних установок, формування на їх основі системи переконань, що є дуже стійким психічним новоутворенням;

- від 30 років - установки відрізняються значною стійкістю, фіксацією, погано піддаються змінам.[13]

Отже, установка - це стійке, закріплене, негнучке утворення особистості, що спрямовує її діяльність, поведінку, уявлення та оцінки про об'єкти, явища.

1.3 Особливості літературних установок сучасної молоді

Психологічним аспектам читання було присвячено багато наукових праць і досліджень, які ставили перед собою мету розкриття таких тем як: читацька мода, потреба в читанні, мотиви та мотивація читання, читацький смак, інтерес та літературні установки.

Якщо говорити про **потребу в читанні**, то В. Аскарова, досліджуючи читацьку моду, виявила, що спонукають людей читати популярну літературу проблеми престижу та самоствердження, у належності до певної соціальної спільноти. Отже, читаючи популярну літературу особистість прагне до підняття авторитету, а не задовольнити духовні потреби. За Б. Умновим, потреби читання лежать в основі інтересу до літератури, що виявляється у пошуку позитивного ставлення до твору.

Мотиви читача – це внутрішні спонукання, які формуються у ставлення якості книги, яка відповідає його потребам. Л. Беляєва зазначала, що для розуміння мотивів читання, необхідно визначити ці потреби та якості, в пошуках яких знаходиться читач. Дослідниця визначає такі мотиви:, ціннісно-орієнтаційні, пізнавальні, комунікативні, емоційно-чуттєві,

розважальні, етичні, естетичні, прагнення відпочинку, самоствердження. Також варто зазначити, що читання є складним видом діяльності і має декілька мотивів, що діють одночасно. За А. Павловою мотиви читання також є полімотивованою діяльністю і є такі рівні мотивації:

- мотиви, як обов'язок, послух, зовнішня необхідність, очікування нагороди чи схвалення тощо;
- читання іноді за інтересом - прагнення задовольнити цікавість, ситуативна зацікавленість або нестійкий інтерес;
- читання за обов'язками і іноді за інтересом - читацька діяльність сприймається як найбільш значуща у розвиток особистості;
- читання завжди за інтересом - прагнення інтелектуальної активності, розвитку своїх духовних можливостей, самовираження;
- читання за обов'язками та завжди за інтересом - мотиви стають стійкою особистісною властивістю, компонентом спрямованості особистості.[5;19]

Під **читацьким смаком** ряд дослідників (Г. Горьова, Б. Умнов, В. Якимов) розуміють як форму літературної спрямованості на рівні характеру. Особистість, вважають науковці, будуть обирати літературний твір залежно від розвитку та широти естетичного смаку. Г. Горьова визначає, літературний смак є здатністю до уміння самотійно оцінювати художній твір. Отже, читацький смак є характеристикою особистості, яка здатна до розвитку і впливає на вибір читача.

Читацькі диспозиції. За О. Даниленко. типи читацьких диспозицій формуються шляхом нагромадження життєвого досвіду та можуть розглядатись як засіб задоволення тієї чи іншої потреби через витвір мистецтва. Цікавим для нас є дослідження А. Китаєвої, яка вивчала зв'язок читацьких диспозицій та ціннісно-орієнтаційної системи особистості. У своїй роботі дослідники вивчають смислові диспозиції, під якими розуміють

соціальні установки, в основі яких лежить оцінка об'єктів, їхні якості та соціальні ситуації, тобто загальна направленість людини в певній соціальній сфері. Акцент дослідження був зосереджений на ставленні читача до літературного твору. Результатом дослідження було виділення семи читацьких диспозицій: соціалізуюча (долучення до соціальних норм, комунікація) культурно-пізнавальна (інтерес до проблем культури, історичного розвитку людства), естетична (тут йдеться про задоволення стилем літературного твору або автора, наприклад, єсенінський склад віршу), емоційно-емпатійна, філософсько-світоглядна, екзистенційна, ескапічна, оптимізуюча, розважальна. Відношення до літератури, на їх погляд, здійснюють ці диспозиції в певній ієрархії, вони також є складовою направленості особистості, коли у людини література має значимість. Формування потреби до читання починається з батьків, які читають дітям казки, потім вона розвивається і стає засобом задоволення різних потреб (пізнавальної, розважальної, комунікативної і т.д.) [6;15]

Також розглянемо **читацьку установку**. На формування такої установки будуть впливати мотиви читання. Якщо наводити приклад, то можемо взяти розважальний мотив читання – сприйняття літературного твору буде спрямоване на сюжет книги. І якщо книжка не відповідає мотиву, то скоріше буде обраний інший твір, а не формування установки. За В. Аскарвою читацька установка – це прояв соціальної установки, при якій людина реагує, сприймає та оцінює літературний твір. На це впливає індивідуальний смак, норми, традиції, літературна критика та судження референтної групи. [26]

Дослідження Н. Стефановської було проведене у 2006 р. з метою отримання інформації щодо уявлень про літературу сучасного читача. Було опитано 716 респондентів – читачів російських провінційних бібліотек. На думку Стефановської Н.О., ставлення людини до читання обумовлено

внутрішніми установками і в своєму дослідженні вона виявила деякі характеристики читання, які домінують у респондентів даного опитування. Для цього у анкеті було використано метод вільних асоціацій, так як ці методи є ефективними у виявленні прихованих установок особистості. Відповіді на асоціацію «Читання – це»: знання, розвиток, самоосвіта – 27,1%; відпочинок, розвага – 9,5 %; задоволення – 5%; відповіді з меншим відсотковим вираженням: духовний розвиток, сенс життя, інформація, розвиток інтелекту. Таким чином, отримані відповіді показують, що для більшості респондентів читання – це спосіб отримання знань та саморозвитку, джерело відпочинку. Дослідження Н. Стефановської показує, що для більшості людей читання пов'язане з пізнавальною та інтелектуальною діяльністю. Ставлення до читання у більшості має позитивний емоційний фон та на рівні установок читання літературного твору є корисним, заспокійливим заняттям, яке формує позитивні якості. Але більшість респондентів не бачать читання як духовну комунікацію з екзистенційною складовою і дослідниця пояснює це тенденцією прагматичним ставленням до читання. [25]

У дослідженні М. Дроздової вивчалися уявлення вітчизняних студентів–психологів про літературу. Методом дослідження був асоціативний тест, а стимулом було поняття «література». Основними категоріями виділеними під час контент-аналізу були: «Книга» (21,8%), «Жанри та види літератури» (18,7%), «Знання, освіта і наука» (13,8%), та «Автори». Отже, було виділено такі тенденції:

- Для багатьох опитаних респондентів поняття «література» пов'язане з предметом - книгою, це може свідчити, на думку автора, про низьку читацьку культуру студентів, адже література – широке і багатозначне поняття.
- Серед жанрів переважала відповідь «поезія», автор пояснює це тим, що

література може асоціюватись з вивченням віршів у шкільній програмі;

- Переважання асоціацій з навчанням і наукою не викликає здивування, адже опитувані – студенти і вони пов'язують літературу як зі способом отримання знань.
- Байдужість до літератури та відсутність уподобань пояснюється тим, що в категорії «Автори» студенти асоціювали літературу з відомим автором або користувались абстрактними представниками письменницької діяльності.

Таким чином, отримані результати засвідчили низький рівень читацької культури. [11]

Вивчаючи особливості культурних установок вітчизняних студентів-психологів, М.Дроздова зробила наступні висновки:

- Серед опитаної студентської молоді, які навчались за спеціальністю «Психологія» виявилось, що читанню вони надають перевагу після музики та телебачення.
- Респонденти надають перевагу науково-навчальній літературі, для певної кількості студентів книга та періодичні видання є засобом зняття напруги і у відповідях опитаних переважали такі жанри як: детектив, любовний роман, комедія та подібні «легкі» жанри, але й були відповіді, в яких вказували улюблених письменників, серед яких були Ф. Достоєвський, Л. Толстой, Й. Гете, що мають філософське спрямування. [10]

Центр Разумкова, культурно-видавничий проект «Читомо» та платформа Підручник.UA проводили дослідження у жовтні 2018 року по всій Україні, респондентами були як міські, так і сільські жителі, всього було опитано 2013 осіб.

Було виявлено:

- Друковані книжки читають 8% респондентів, а електронні та аудіокниги – 4% та 11%;

- Чим вищий рівень освіти у опитуваних, тим частіше вони читають, чим старше респондент, тим частіше вони читають книжки на електронних носіях;
- Причини низького рівня читання називають: відсутність бажання та відсутність цікавої, корисної літератури;
- Серед усіх соціальних груп частіше читають саме студенти, що є цікавим для нашого дослідження. [32]

Ще одне цікаве дослідження було проведено Українським інститутом книги з січня по липень у 2020 році, вибіркою стали користувачі соцмереж. Дослідниками було створено типологію українських читачів: самовдосконалювачі (література для саморозвитку), патріоти (патріотична література), гравці у класику (класична література), віруючі, бізнесмени, митці, традиційна гендерна роль. Дослідження показало, що респонденти часто асоціюють книжки з саморозвитком, друкована література є лідером серед типів споживання і досліджувані називають переваги «паперового» читання (кінестетичне задоволення, цінність книги, запах сторінок, більше «занурення»). Найпопулярнішим жанром виявився нонфікшн і найчастіше обговорюється у соцмережах. [8]

Таким чином, актуальність вивчення культурних установок молоді пояснює, що науковці не перестають перейматись цією науковою проблемою.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛІТЕРАТУРНИХ УСТАНОВОК СТУДЕНТІВ

2.1. Методика та процедура емпіричного дослідження

У дослідженні, яке було проведене у вересні 2021 року брало участь 111 студентів 2-5 курсів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, які навчалися за спеціальностями «Психологія» (n=52) та «Філологія» (n=59). Нами було обрано саме ці спеціальності, адже навчальна програма студентів філологічного напрямку передбачає багато читати. Вік досліджуваних 17-40 років, це формує дві вікові групи за стандартними віковими періодизаціями: 17 – 30 років – «молодь», 30-40 років – «дорослі». Якщо говорити про стать досліджуваних, то осіб чоловічої статі було 17,1% (n=19), а жіночої – 82,9% (n=92).

Студенти кожної групи були опитані в дистанційному режимі за допомогою гугл-форми, у зв'язку з пандемією COVID-19. Досліджуваним була гарантована анонімність та представлена інструкція з чіткими вказівками та побажаннями.

Варто зазначити, що студенти спеціальності «Філологія» були більш активними та своєчасними за студентів спеціальності «Психологія», вони вчасно заповнювали гугл-форму, тим часом як студентів-«психологів» нам потрібно було постійно нагадувати про дослідження. Для нас це було несподівано, адже студенти спеціальності «Психологія» самі постійно проводять дослідження і потребують активності респондентів.

У дослідженні було використано метод анкетування (авторська анкета) з елементами суб'єктивного шкалювання та опитувальник на діагностику рис «Big Five» (короткий варіант TIPU). Для обробки відповідей на відкриті

питання анкети ми скористуємось методом контент-аналізу.

Методика «Big Five» (короткий варіант TIPI) (завдання 10 у додатку А). П'ятифакторний особистісний опитувальник або тест «Велика п'ятірка» (Big five), розроблений С. Гослінгом, П. Ренфру і В. Свонном. Основою методики стала п'ятифакторна теорія особистості (Р. МакКрай і П. Коста), розроблена у 1983-1985 рр. Це провідна теорія, яка визначає стрижневі фактори особистості та детермінанти психологічних відмінностей. Психологічна модель «Big Five» описує структуру особистості через п'ять незалежних характеристик (факторів, диспозицій):

- **Екстраверсія** - шкала показує, чи подобається людині бути серед людей, як вона сповнена енергії та ентузіазму, позитивними емоціями. Люди з вираженою екстраверсією зазвичай активні в групі, люблять висловити свою позицію та привернути увагу до себе;
- **Дружелюбність** – показує наскільки гармонійна людина в суспільстві, протиставляє просоціальна та колективна орієнтація на егоцентризм;
- **Добросовістність** – шкала показує, як сумлінно людина виконує свої обов'язки, її самовідданість, організованість, мотивацію;
- **Емоційна стабільність** – вимірює, наскільки емоційно стабільна чи нестабільна людина;
- **Відкритість новому досвіду** – шкала показує наскільки людина зацікавлена в розширенні власного кругозору, розпізнанні нове, знайомство з новими людьми, відвідування нових місць.

Ці п'ять факторів є універсальними, надкультурними та дають змогу отримати всебічні характеристики людини.

У нашому дослідженні ми використовуємо українську адаптацію короткого п'ятифакторного опитувальника особистості TIPI-UKR, адаптовану українською мовою Кліманською М.Б. та Галецькою І. І. [19], має дихотомічну структуру. Ми використовуємо даний інструментарій для

вивчення якостей особистості і зв'язок їхніх уявлень про літературу.

Авторська анкета (додаток А, завдання 1-9). Для дослідження літературних установок студентів було розроблено авторську анкету. Анкета містить питання про соціально-демографічні характеристики респондентів (вік, стать, спеціальність навчання) та 6 блоків питань зі шкалами (27 питань) і 4 відкритих питання.

Питання закритого характеру мали визначити поведінкову, афективну та когнітивну складову установок щодо літератури. Відкриті питання мали за мету визначити, яким зарубіжним та вітчизняним авторам та літературним творам респонденти надають перевагу.

Для опрацювання результатів була використана математико-статистична процедура за допомогою програми SPSS.

2.2 Отримані результати та їх аналіз

По закритим питанням анкети із суб'єктивним шкалюванням ми отримали такі середньостатистичні показники по загальній вибірці (наведені у додатку Б):

Питання авторської анкети були спрямовані на з'ясування особливостей емоційного, когнітивного та поведінкового компоненту установок студентської молоді. Середньостатистичні показники по загальній вибірці показали нам, що емоційний компонент ставлень до літератури полягає в тому, що найцікавішою для студентської молоді виявилась класична зарубіжна література ($4,1 \pm 1,0$), найменш цікавою для них є сучасна українську літературу ($3,2 \pm 1,3$). Це можна пояснити тим, що літературна спадщина людства, яка представлена у класичній зарубіжній літературі є універсальною, кожна людина ознайомлена хоч з одним класичним твором.

Найнижче оцінили сучасну українську літературу. Це може бути пов'язано з тим, що шкільна програма мало знайомить учнів з витворами сучасних українських письменників та поетів, надаючи перевагу класичним творам. Також ми з'ясували, що респонденти переживають «бурхливі» емоції під час читання цікавого літературного твору ($4,2 \pm 1,0$). Це є логічним, адже читання літератури передбачає переживання естетичних почуттів та естетичного задоволення, особливо, якщо зміст твору є цікавим для особистості.

Далі ми з'ясовуємо поведінковий компонент уявлень студентської молоді про літературу. Респонденти часто обговорюють прочитану книжку з кимось ($3,8 \pm 1,2$), що можна пояснити комунікативною потребою культурного розвитку особистості. Також ми виявили, що студенти рідко купують науково-навчальні книжки ($2,5 \pm 1,5$). Скоріше за все, це пояснює процес діджиталізації під час переважного дистанційного навчання і ми робимо висновок, що для навчання студенти використовують електронні джерела, а для в повсякденності не часто читають для особистого розвитку наукову літературу, яку в цей же час вважають корисною. Найчастіше студенти надають перевагу класичній зарубіжній літературі ($3,7 \pm 1,1$) і найнижчі показники сучасної української літератури ($2,7 \pm 1,4$), що вже простежувалось у нашому дослідженні.

Стосовно уявлень молоді (тобто когнітивних компонентів установок) про літературу, ми отримали такі результати: респонденти вважають, що література є важливим фактором розвитку культури ($4,0 \pm 1,02$) і водночас зазначають, що теперішні покоління читають менше, чим попередні ($3,7 \pm 1,2$). Студенти визнають літературу як важливий компонент культури, але й помічають зниження інтересу до читання і більше, на нашу думку, надають перевагу провести час у соціальних мережах або за переглядом серіалу чи фільму. Також респонденти вважають корисним для розвитку

особистості читання науково-навчальної літератури ($4,2 \pm 0,8$), що можна пояснити тим, що вибірка - студенти, які використовують даний вид літератури для навчальної діяльності, яка посідає одне з провідних місць у студентському віці. Найменш корисно, на їх погляд, читання сучасної української літератури ($3,7 \pm 1,08$), що на нашу думку, може бути пов'язано з етнокультурною специфікою Чернігівського регіону (поширеність російської мови та «суржику»), а також тим, що на українській мові досі друкується відносно мало цікавих (для молоді) книжок.

Стандартні відхилення дали змогу показати, що найменш одностайні в своїх відповідях були студенти щодо купівлі нової художньої книги ($SD=1,5$). Найбільш розділяли думку про те, що книжки читають лише «ботаніки» та люди розумової праці ($SD=0,7$). За середніми показниками респонденти не згодні з цим твердженням, це дає надію на те, що читання є цікавим заняттям для всіх людей, не лише для науковців.

Для виявлення статистичного вірогідних відмінностей між студентами психологічного та філологічного напрямків було використано процедуру вторинного статистичного аналізу – U-критерій Манна-Уїтні (Додаток В). Відмінності стосувались таких питань: «корисність читання науково-навчальної літератури» (при $p \leq 0,05$), «корисність читання сучасної української літератури» (при $p \leq 0,05$), «Сучасні діти та молодь читають значно менше, ніж попередні покоління» (при $p \leq 0,05$), «наскільки подобається читати науково-навчальну літературу» (при $p \leq 0,05$), «наскільки подобається читати сучасної українську літературу» (при $p \leq 0,05$), також на питання «як часто Ви читаєте науково-навчальну літературу, класичну українську літературу, класичну зарубіжну літературу, сучасну українську літературу, сучасну зарубіжну літературу» (при $p \leq 0,05$) та на питання «як часто за останній рік Ви купували нову художню книжку» (при $p \leq 0,05$).

Зокрема, студенти-«філологи» вище оцінюють корисність та вподобання сучасної української літератури, вони частіше читають класичну українську літературу, класичну зарубіжну літературу, сучасну. українську літературу, сучасну зарубіжну літературу. Ми пояснюємо це тим, що філологічний напрямок передбачає ознайомлення з великою кількістю літератури. Студенти-«психологи» високо оцінюють навчально-наукову літературу і на нашу думку, така закономірність пояснюється тим, що психологія – міждисциплінарна наука, яка охоплює багато сфер наукового пізнання, необхідного для майбутніх психологів.

Для вивчення взаємозв'язку між уявленнями про літературу та базовими особистісними факторами було використано процедуру кореляційного аналізу (за Спірменом). Отже, ми отримали позитивні кореляційні зв'язки між особистісним фактором **«дружелюбність»** та наступними твердженнями: «оцініть, наскільки корисним, на Вашу думку, для розвитку особистості є читання класичної української літератури» ($r = 0,249$ при $p \leq 0,05$), «цікава книжка – дуже хороший подарунок» ($r = 0,226$ при $p \leq 0,01$), «наскільки подобається читати класичну зарубіжну літературу» ($r = 0,288$ при $p \leq 0,05$) та «сучасну українську літературу» ($r = 0,318$ при $p \leq 0,05$), «як часто читають класичну зарубіжну літературу» ($r = 0,195$ при $p \leq 0,01$), «сучасну українську літературу» ($r = 0,247$ при $p \leq 0,05$), «сучасну зарубіжну літературу» ($r = 0,217$ при $p \leq 0,01$). Такі позитивні зв'язки ми можемо пояснити, що шкала дружелюбність показує гармонійність особистості і дані питання показують важливість літератури для спілкування та гармонійного спілкування з іншими людьми.

Фактор **«добросовістність»** має прямий зв'язок з питаннями «наскільки часто Ви читаете класичну українську літературу» ($r = 0,194$ при $p \leq 0,01$) та «сучасну українську літературу» ($r = 0,187$ при $p \leq 0,01$). Для нас є цікавим, що дана шкала пов'язана саме з українською літературою, можливо це

пояснюється тим, що українська влада намагається підвищити рівень патріотизму шляхом впровадження обов'язкових норм щодо української мови в державних закладах.

Особистісний фактор «**емоційна стабільність**» має позитивний зв'язок з твердженням «сучасні діти та молодь читають значно менше, ніж попередні покоління» ($r = 0,205$ при $p \leq 0,01$) та негативний – з питанням «купували нову художню книжку за останній рік» ($r = -0,192$ при $p \leq 0,05$).

Особистісний фактор «**відкритість новому досвіду**» має вірогідний кореляційний зв'язок з твердженнями «література є одним із найважливіших показників розвитку культури» ($r = 0,187$ при $p \leq 0,01$) та «цікава книжка – дуже хороший подарунок» ($r = 0,190$ при $p \leq 0,01$), «наскільки часто Ви відчуваєте бажання якомога швидше дочитати» ($r = 0,220$ при $p \leq 0,01$). Такі показники свідчать про відкритість молоді до книжок як до важливого та цінного елементу культури.

Також ми вирішили перевірити чи існує статистично вірогідний зв'язок **віку респондентів** з їхніми відповідями. Ми виявили, що такий зв'язок існує стосовно установок щодо:

- Корисності для розвитку особистості таких видів літератури як «науково-навчальна література» ($r = 0,261$ при $p \leq 0,05$), «класична українська література» ($r = 0,202$ при $p \leq 0,01$), «класична зарубіжна література» ($r = 0,298$ при $p \leq 0,05$), та «сучасна зарубіжна література» ($r = 0,223$ при $p \leq 0,05$); тобто чим старша людина, тим кориснішою вона вважає читання різних видів літератури, що є цілком логічним, адже дорослість включає в себе розуміння важливості постійного розвитку, набуття нових знань шляхом читання літератури.

- Твердженнями «література є одним із найважливіших показників розвитку культури» ($r = 0,289$ при $p \leq 0,05$) та «кожна інтелектуально та культурно розвинена людина повинна мати свою домашню бібліотеку» ($r =$

0,242 при $p \leq 0,01$). На нашу думку, це пов'язано з тим, що з віком особистість на шляху до зрілості намагається прагнути до культурного розвитку, а наша вибірка – студенти, що згодом мають стати представниками інтелігенції.

- Оцінкою вподобання читання ($r = 0,229$ при $p \leq 0,01$) та частоти читання ($r = 0,251$ при $p \leq 0,05$) науково-навчальної літератури, що може бути пов'язано з навчальною діяльністю, яка є провідною у студентському віці і чим старші студенти, тим свідоміше вони починають ставитись до навчання.

- Частотою купівлі нової художньої ($r = 0,198$ при $p \leq 0,01$) та навчально-наукової ($r = 0,222$ при $p \leq 0,01$) книги, що може бути пояснено тим, що читання книг за допомогою електронних носіїв інформації більше використовують молодші покоління.

Результати контент-аналізу. За допомогою контент аналізу ми з'ясували відмінності у відповідях на відкриті питання студентів-«психологів» та студентів-«філологів».

На питання *«напишіть, будь-ласка, прізвища ваших улюблених вітчизняних письменників / поетів (якщо вони є)»* студенти філологічного напрямку дали такі відповіді: Леся Українка (14,5%), Ліна Костенко (13,7%), Сергій Жадан (10,2%), у менш відсотковому вираженні були класики української літератури (Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Ольга Кобилянська, Василь Симоненко). Відповіді студентів психологічного напрямку змушують замислитися, адже у відсотковому відношенні вітчизняні автори посідають таке місце: Леся Українка (11,1%), Микола Гоголь (7,5%), Ліна Костенко (4,5%) та Іван Нечуй-Левицький (3,2%), більшість респондентів на це питання відповіли «немає» (18,2%). Такі різні відповіді можна пояснити навчальною програмою студентів-«філологів», які для навчання читають класиків української літератури, а студенти-психологи,

на нашу думку, назвали прізвища, які пам'ятають зі шкільної програми і українську літературу читають дуже рідко і не всі.

На питання *«напишіть, будь-ласка, прізвища ваших улюблених зарубіжних письменників / поетів (якщо вони є)»* відповіді були більш об'ємніші. Студенти-«філологи» назвали таких авторів: Джейн Остін (27,2%), Артур Конан Дойль (20,4%), Агата Крісті (14,9%), Шарлотта Бронте (13,6%), Джек Лондон (10,8%), часто зустрічались поети «Срібної доби» (5,6%) (С. Єсенін, А. Ахматова). В свою чергу студенти-«психологи» виділили таких письменників: Ф.Достоевський (36,4%), Ч.Діккенс (29,4%), М.Булгаков (25,2%), Віктор Гюго (21%), Дж. Оруелл (14%), Л.Толстой (11,2%). Результати свідчать, що студенти філологічного напрямку більше читають жіночих авторів, а студенти психологічного напрямку надають перевагу російським класикам та авторам, які у своїх творах піднімають соціально-психологічні проблеми та філософське спрямування. На нашу думку, вподобання таких письменників пов'язано з тим, що психологів цікавлять теми соціального та філософського змістів, адже психологія як наука зародилась саме з філософського вчення.

На питання *«назвіть, будь-ласка 2-3 Ваші улюблені літературні твори (якщо вони є)»* відповідей по двом спеціальностям у відсотковому вираженні не було більше 10%, тому ми виділили категорії, які зустрічались у студентів. Найширшою виявилась категорія «Соціально-психологічні романи» («філологи» - 25,5%, «психологи» - 28,3%) найбільше відповідей – «Злочин і кара», «Атлант розправив плечі», «Майстер і Маргарита», «Портрет Доріана Грея», «Мартін Іден». На нашу думку, такі відповіді пов'язані з тим, що вони зі шкільної програми та є безперечними шедеврами літератури, які у своїй основі містять питання екзистенційного характеру, небайдужі людині. Категорія «Жіночий роман» («філологи» - 22,2%, «психологи» - 18,7%),

більшість відповідей – «Джейн Ейр», «Маленькі жінки», «Гордість та упередження», ми вважаємо такі відповіді цілком логічними, адже 82,9% опитуваних – жіночої статі і ми пояснюємо це фемінізацією професій вчителя та психолога. Категорія «Фантастика» («філологи» - 11,3 %, «психологи» - 21,7%), в яку входять відповіді «Гаррі Поттер», твори Стівена Кінга, Ніла Геймана. На нашу думку, студенти спеціальності «Психологія» більше читають фантастику та фентезі, тому що використовують читання як розвагу, а не для навчання, як «філологи».

На питання *«Яку книжку Ви б порекомендували обов'язково прочитати іншим людям (якщо така є)»* нами було виявлено такі категорії: «Науково-популярна література» («філологи» - 19%, «психологи» - 42,2%), в дану категорію увійшли книги, які називають «self-help» літературою («Зціли себе сам», «Вигорання», «Близько до серця», «Тонке мистецтво пофігізму», «Сказати життю «Так»») у відсотковому вираженні психологи більше «рекомендували» такі книги, адже психологія є актуальною наукою для всіх людей і такі книжки дозволяють більше пізнати себе та інших. Категорія «Соціально-психологічні романи» («філологи» - 21%, «психологи» - 28%), сюди увійшли романи та повісті про людей та явища з важкою долею або літературні твори, які висвітлюють проблеми «добра та зла», любові та страждань («Віднесені вітром», «Знедолені», «Гаррі Поттер», «Щоденник Анни Франк»). Для нас це є цілком логічним, адже такі твори мають сильний вплив на людину і змушують переосмислювати цінності, ідеали, думки та твердження про глобальні проблеми суспільства та особистості. В категорію «Інше» («філологи» - 23,1%, «психологи» - 26,7%) увійшли твори, які респонденти копіювали зі своїх відповідей на питання про улюблений літературний твір. Ми можемо пояснити це тим, що для кожного його улюблена книжка є відображенням того, що є важливим для нього та інших, тому і такі рекомендації є цілком логічними.

2.3. Бібліотерапія як перспективний напрямок освітньо-корекційної роботи з молоддю

Освітньо-корекційна робота з молоддю дуже важливий засіб боротьби з психологічними проблемами та їх попередженню. Для підвищення рівня літературної складової культури у студентської молоді ми розробили лекцію про бібліотерапію.

Тема: Бібліотерапія як психологічна допомога

Кількість годин: 2

Вид заняття: лекція

Мета заняття:

- навчальна: ознайомити студентів із поняттями бібліотерапія, розрізняти засоби та прийоми літературного твору у психологічній практиці;
- виховна: виховувати інтерес до вивчення бібліотерапії як до психологічної допомоги;
- розвивальна: розвивати критичне мислення, уважність, володіти навичками аналізу та фільтрації інформації.

Міжпредметні зв'язки: культурологія, літературознавство, філософія.

Матеріально-технічне забезпечення заняття: друковані матеріали.

Організація заняття: привітання, перевірка явки студентів і готовність аудиторії до заняття.

Мотивація: зацікавити студентів до вивчення бібліотерапії для збагачення професійних навичок психолога.

Домашнє завдання: опрацювати додаткові джерела та написати власний бібліотерапевтичний список для самостійно обраної психологічної проблеми, з якою може звернутись клієнт.

План

1. Поняття про бібліотерапію. Історія методу бібліотерапії.
1. Види бібліотерапії та стадії бібліотерапії.
3. Жанри та види літератури для проведення бібліотерапії.
4. Етапи проведення бібліотерапії у індивідуальній роботі.

Література:

1. Алексейчик А.Е. Библиотерапия: руководство по психотерапии / за ред. В.Е. Рожнова. Томск, 1985. 319 с.
2. Балашова, Е.В. Бібліотерапія: компенсаторне читання художньої літератури. Москва, 2009. 249 с.
3. Єлісєєва, Ю.А. Про психологічних механізмах Бібліотерапія: погляд культуролога. Москва, 2009. 305 с.
4. Лозова О. М. Бібліотерапевтичність тексту очима майбутніх психологів. *Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи.* Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції. Ч. II. Тернопіль, 2003 . С. 103—108.

Викладач: Шилова А.Д.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ

1. Поняття про бібліотерапію. Історія методу бібліотерапії.

Бібліотерапія являє собою метод психотерапії, який використовує книги як одну з форм лікування словом. Для корекції психічного стану пацієнта застосовуються літературні твори. У процесі читання людина асоціює себе з героями книги і ситуаціями, в які вони потрапляють по ходу сюжету. Всі почуття та емоції, які відчують персонажі, стають особистими переживаннями клієнта. За допомогою бібліотерапії можна виявити

невирішені конфлікти і проблеми, зрозуміти причини їх явлення і знайти шляхи вирішення. Крім того, відчутний досвід, засвений з літературного твору, допомагає виповнити недолік власного.

Отже, **бібліотерапія** - це вплив на клієнта за допомогою читання, літератури з метою нормалізації або оптимізації його психічних, а через них фізіологічних і біологічних процесів організму. Терапевтична дія читання виявляється в тому, що певні сприйняття, пов'язані з ними почуття, потяги, бажання, думки, засвоєні за допомогою книги, заповнюють недолік власних образів та уявлень, замінюють хворобливі думки та почуття або спрямовують їх до нових цілей. Таким чином, можна послабити або посилити вплив на самопочуття, встановити психологічну рівновагу.

Ідея лікування словом не нова. Про цілющі властивості книжок говорили багато відомих письменників і філософів. Застосовувати цей метод почали ще в Древній Греції: місцеві лікарі радили боротися з апатією і поганим настроєм за допомогою читання героїчної саги. Французький філософ Жан-Жак Руссо говорив, що аристократи приділяти увагу читанню хоча б годину на добу для профілактики меланхолії.

Ще в XIX-XX століттях ряд лікарів та психотерапевтів (І. Є. Дядьковський, В. М. Бехтерев («лібропсихотерапія»), І. З. Вельвівський, О. Є. Олексійчик; О. Н. Кузнецов («естетотерапія», «пацієнто-центрована бібліотерапія»), А. М. Міллер; Н. А. Рубакін («бібліопсихологія»), О. Кабачек; В. Мясіщев та ін.) використовували у практиці літературу як допоміжний засіб у лікуванні. Термін бібліотерапія вперше вжив у 1916 році Семюел Крозерс. У 1941 році Дорлендський медичний словник уже містив визначення бібліотерапії.

Перевагами бібліотерапії є: різноманітність і багатство засобів впливу, сила враження, тривалість, повторюваність, інтимність тощо. Для терапевтичної літератури особливо важливі: взаємозв'язок роботи з сучасним

станом і проблемами особистості, наявність конкретних знань, фактів, що дозволяють знайти суть, причину явищ, бути незалежним від авторитетів. Література повинна навчити читача ставити перед собою мету і знаходити шляхи її досягнення.

2. Види бібліотерапії та стадії бібліотерапії.

Існує кілька видів бібліотерапії:

1. Читання вголос

Зазвичай використовується під час групового заняття. Один із присутніх читає вголос розділ або епізод з книги, після чого відбувається обговорення й аналіз прочитаного. Інколи психолог пропонує прослухати аудіозапис або розподілити ролі персонажів твору, щоб більше втягнутися в сюжет. Терапевт підбирає епізоди таким чином, щоб вони відповідали проблемам учасників групи і кожен присутній міг провести власні паралелі та зробити необхідні висновки.

2. Переказування

Пацієнтам дається завдання переказати епізоди з прочитаного роману, після чого їм необхідно висловити свою думку про події, що відбуваються в книзі, а також про вчинки головних героїв. Іноді терапевт просить розповісти історію від імені персонажа, з його точки зору. Така практика допомагає поглянути на ситуацію під іншим кутом.

3. Ілюстрація

Цей метод бібліотерапії є методом «непрямої» діагностики. Учасникам пропонується зобразити на папері героїв книги, їхні стосунки, події. Ви можете створити ілюстрацію до твору або до окремих його частин. Малюнки також можуть бути алегоричними.

4. Ідентифікація

Удома клієнту необхідно прочитати один або кілька уривків з твору і

порівняти себе з головним чи другорядним героєм: порівняти персонажів, звички, вчинки, ситуації. При зустрічі з бібліотерапевтом клієнт викладає суть прочитаного з позиції героя. Це допомагає розширити сприйняття, ставлячи себе на місце іншої людини.

Поговоримо про стадії процесу читання бібліотерапевтичного твору клієнтом. У зарубіжній бібліотерапії виділяють три стадії:

1. Ідентифікація пацієнта за прочитаним текстом або героєм твору.
2. Емоційна розрядка в відповідь на прочитане.
3. Усвідомлення проблем, які є у творі, і її адаптація та асоціація з реальним життям читача

3. Жанри та види літератури для проведення бібліотерапії.

Філософська література допомагає отримати більш цілісне, різноманітне уявлення про себе, інших людей, світ в цілому. Це розуміння приносить спокій, задоволення, спрямовує діяльність особистості. До такої літератури, філософської літератури, слід віднести також частину літературознавства, публіцистики, історії літератури, історії філософії.

Біографічна та автобіографічна література, що описує видатних особистостей, їх досягнення та життєві труднощі, допомагає швидше і краще зрозуміти себе, свої труднощі, знайти багато спільного з думками і долями видатних людей. Така література часто корисніша за вигадану письменником просто тому, що описує реальні факти та події, але біографії найвидатніших людей, зі складними життєвими позиціями. Документальна література завдяки своїй фактичності та зменшеному пом'якшувальному фактору художньої творчості має дуже сильний вплив на багатьох читачів.

Критична література та публіцистика дають загальні уявлення про письменників, твори, допомагають краще їх зрозуміти, відкривати новий зміст, пов'язувати літературу з актуальними подіями особистого та

суспільного життя. Журналістика, наприклад, часто порівнює ідеали з реальністю. Критичній літературі властиві наочність, ясність ставлення до явищ, завдяки чому вона допомагає вибрати не лише відповідну, а й найкращу літературу; допомагає правильніше сприймати явища, позбавляючись залежності від чужих авторитетів.

Класична література витримала випробування часом, довела свою проникливість, а тому має сильний вплив навіть на дуже скептичних, розгублених людей, таких як іноді буває молодь.

Особливо вдало використовувати гумористично-сатиричну літературу, яка навчає ширшому, об'єктивному погляду на себе та інших. Суть гумору полягає в тому, щоб у будь-яких явищах, навіть неприємних, знаходити смішні сторони і трансформувати їх. Гумор дозволяє особистості вільніше висловлюватися в складних ситуаціях найрізноманітнішого характеру. Може навчити техніці кращого спілкування, наприклад, напівжартома висловлювати прохання, уникаючи таким чином почуття незручності при відмові, дати можливість пожартувати над собою і тим самим зміцнити впевненість оточуючих та оточуючих.

Афористична література містить найяскравіші образи, відточені ідеї, часто парадоксальні, суперечливі, діалектичні, але завжди досконалі у своїй повноті, категоричності. Така література часто легко засвоюється і використовується людиною навіть із значними психічними розладами (наприклад, при депресивних станах), допомагає навести порядок в розумовій діяльності, динаміці, якщо відчувається її недолік. Читаючи цю літературу, особистість звикає до більш спокійного ставлення до крайнощів, протиріч, різноманітних життєвих катаклізмів.

Фольклор, казкова література знайомить людей зі світоглядом етносу, його традицій. Протягом багатовікового усного існування були спеціально відібрані твори фольклору. Новому поколінню передавались лише ті, хто

прийняв більшість і хто задовольняв основні соціально-психологічні потреби народу. Утверджуючи ідеали, добро, правду, справедливість, простоту, фольклор може стимулювати неспецифічні психотерапевтичні процеси пацієнтів. У більш специфічній терапії його можна використовувати, працюючи з дітьми, щоб усвідомити їх основні труднощі, проблеми, покращити контакти з батьками та іншими.

Наукова фантастика відрізняється від будь-якого іншого виду літератури тим, що виходить за рамки звичного, що лякає і водночас необхідно багатьом людям. Доведення до крайнощів деяких властивостей людини, ситуацій, установок, фантастична література дозволяє краще зрозуміти і прийняти крайнощі, почуттів, нахилів і стимулює продуктивну діяльність особистості.

Детективна, пригодницька література посідає дуже важливе місце в бібліотерапії, що обумовлено рядом своїх особливостей. Це, насамперед, популярність, зрозумілість. У детективі згущуються й висвітлюються багато повсякденних життєвих явищ, які зазвичай залишаються в тіні. Для бібліотерапії сприятливі такі риси: велика увага до негативних почуттів, тренування інтуїції, таємничість як спосіб пізнання дійсності або навіть обов'язок читача підозрювати кожного, викриття романтичного розуміння життя, моралі, порядності, демонстрації того, що за красивим фасадом часто ховається бруд і егоїзм. Вона спонукає читача до сміливості, ризику, винахідливості. Все це стосується, звісно, лише хорошої, класичної детективної літератури.

Особливо сильно драматургія може вплинути на деяких пацієнтів, завдяки більшій концентрації дії, наочності. Читаючи п'єсу, пацієнтові часто легше ідентифікувати себе з головним героєм, ніж під час читання роману. П'єса часто вчить людину кращому діалогу, правилам спілкування. Гра дає пацієнту більше свободи для самостійної творчості. Драматургія може бути

використана для самостійної поведінкової терапії, функціонального навчання в сім'ї.

Педагогічна література може використовуватися поряд зі спеціальною науковою літературою - в аспектах навчання, корекції, формування та розвитку різноманітних якостей, умінь, подолання конкретних труднощів.

Юридична література дозволяє пацієнту зрозуміти причини багатьох видів поганої поведінки, як власної, так і оточуючих; оцінити ступінь шкідливості девіантної поведінки. Найбільш ефективно використовується в поведінковій терапії, лікуванні невротичного розвитку.

Вузька фахова література може дати дуже цінний матеріал завдяки вмінню передати досвід високого професіоналізму в практичній психології, повсякденних ситуаціях. Хорошим прикладом такого впливу на пацієнта є практичне застосування «Дипломатичної церемонії та протоколу» Дж. Вуда та Дж. Серра, у деяких повсякденних ситуаціях і стосунках, вивчення значення, значення окремих елементів церемонії. .

Інша, випадкова література. Іноді в процесі діагностики в книгах, які з тих чи інших причин справили на людину особливо сильне враження, що стосуються світу захоплень пацієнта, за допомогою яких можна особливо ефективно впливати на нього.

4. Етапи проведення бібліотерапії у індивідуальній роботі.

Бібліотерапія складається з індивідуального консультування і роботи з літературою. Після початку спеціаліст зустрічається з клієнтом, визначає актуальні для нього та його ситуації пріоритетні напрямки, потім складається список книг, які можуть допомогти йому вирішити життєві проблеми

Існують певні етапи у проведенні бібліотерапії:

1.Самопідготовка психолога. Включає складання власного бібліотерапевтичного рецепту, тобто списків бібліографії та спеціальне

ознайомлення з книгами з терапевтичної точки зору. Для початку має бути лише кілька жанрів, наприклад: медична література, наукова, сучасна художня література (по 2-5 назв.). Тільки з часом рекомендується розширювати рецепт за жанрами та кількістю книг. Необхідно складати для себе короткі анотації з уривками, як для окремих розділів, так і для окремих книг, для окремих авторів, в яких висвітлюються найважливіші, яскраві теми, думки, проблеми розділів, творів, особистісні характеристики авторів. Записуються. Коли рецепт з роками розширюватиметься, анотації покращать орієнтацію самого терапевта у всьому багатстві психотерапевтичних засобів. Дуже бажано мати всі або більшість книг, які використовуються в бібліотерапії, у власній бібліотеці та в бібліотеці психотерапевтичного кабінету, щоб позичити їх клієнтам, які через різні обставини не можуть самостійно знайти цю книгу.

2. Орієнтування у можливостях бібліотерапії та її жанрах. Задавати питання: «Які ваші 5 улюблених книг. Які книги вразили вас найбільше у вашому житті? Чому? Які вплинули на вас найбільше? Які допомогли? Чому? Які автори як ти думаєш, найбільше?»

3. При достатній орієнтації в діагностиці, особистісних особливостях клієнта, характері труднощів і перспективності окремих жанрів бібліотерапії, при складанні плану психотерапевтичного лікування, кожному пацієнту рекомендується скласти список літератури. з малим і великим «журналом книг» у запасі, навіть якщо ми не впевнені, чи застосовується бібліотерапія.

Така система дає можливість без додаткових зусиль підключити бібліотерапію до лікування, коли виявляється недостатність уже застосованих методів.

4. Система читання. Бібліотерапію доцільно починати з медичної, наукової, психологічної літератури.

Розширюючи і поглиблюючи вплив на клієнтів, звернемося до

соціально-психологічної літератури. Пізніше – художня література, світ бажань, людських ідеалів, світ мистецтва, які узагальнюють у систему те, що наука вивчає як розрізнене, бажане, особливо у сфері особистого життя людини.

Філософська література часто включається в бібліотерапію, що дає особистості ширший погляд на людину ззовні, відволікаючись від повсякденності, більш цілісно і в перспективі. Це заспокоює, оптимізує сприйняття, оцінку, реакцію.

Далі підключаються й інші жанри літератури залежно від особливостей людини. Завершуючи тему відбору книг для бібліотерапії, слід підкреслити, що для терапевтичної літератури особливо важливо, щоб у книжках було якомога більше фактів, навіть якщо це книги науково-філософські. Краще, якщо приклади стоять перед теоріями. Бажано дотримуватись динамічних книг, це спонукає людину очікувати певних змін у майбутньому. Перше місце в бібліотерапії бажано віддавати новітній літературі, новітньому слову науки. Виняток становить художня література, літературознавство, філософія, для яких важлива перевірка часом.

6. Бібліотерапія як допоміжний і основний метод терапії. У першому випадку для посилення дії того чи іншого методу психотерапії, для стимуляції неспецифічних терапевтичних процесів використовуються окремі книги, добре відомі психологу.

У разі бібліотерапії як основного методу зазвичай планується досить масивна система читання з певною послідовністю, навіть якщо цілі терапії відносно обмежені. За роботами пропонується побачити їх авторів. Більше уваги приділяється біографічній, ідеологічній, філософській літературі.

Висновки. Таким чином, бібліотерапія – це терапевтичне читання спеціально підібраної літератури. Застосовується при роботі з емоціями та

загальним психічним станом для їх стабілізації та покращення, для отримання нового безпечного досвіду в контрольованих масштабах, для розширення спектру можливих рішень ситуацій, що турбують.

ВИСНОВКИ

Отже, результати нашого теоретико-емпіричного дослідження дозволяють нам зробити такі висновки.

Роль установок до літератури в естетичній культурі сучасної молоді є дуже важливою. Існують такі мотиви та потреби читання: ціннісно-орієнтаційні, пізнавальні, комунікативні, емоційно-чуттєві, розважальні, етичні, естетичні, прагнення відпочинку, потреба самоствердження. Більшість досліджень вказує на те, що для людей література виконує пізнавальні та інтелектуальні функції. Літературна установка – це прояв соціальної установки, при якій читач обирає, сприймає та оцінює літературу.

У нашому дослідженні ми порівнювали студентів психологічного та філологічного напрямків. Ми виявили такі спільні тенденції: популярність соціально-психологічних романів серед молоді, що ми пов'язуємо з тим, що такі твори висвітлюють глобальні проблеми людства та особистості, а це актуально для кожного; популярність жіночих романів, що пов'язано з специфікою обох факультетів: більшість опитуваних – жінки.

Відмінності між факультетами проявились в тому, що студенти-«філологи» більше читають та вище оцінюють сучасну та класичну українську літературу, сучасну та класичну зарубіжну літературу. Ми пояснюємо це тим, що за навчальною програмою студентам філологічного напрямку необхідно постійно ознайомлюватись з великою кількістю літературних творів. Студенти психологічного напрямку вище оцінюють навчально-наукову літературу, що може бути пояснено тим, що психологія пов'язана з багатьма іншими сферами наукового пізнання.

Виявлено кореляційні зв'язки літературних установок молоді з наступними особистісними факторами Big Five: «дружелюбність», «добросовістність», «емоційна стабільність» та «відкритість новому

досвіду».

Метод бібліотерапії можна використовувати у психологічній практиці як допоміжний засіб або як домашня робота клієнта. Також можна використовувати елементи бібліотерапевтичні елементи у групових психотерапевтичних заняттях та у просвітницькій діяльності для підвищення літературної складової культури серед молоді.

Перспективою подальших досліджень може бути вивчення специфіки соціальних уявлень про літературу серед студентів інших регіонів або серед інших вікових груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г.М. Психология социального познания: учеб. пособие. Москва, 2000. 288 с.
2. Борев Ю.Б. Эстетика: підручник. «*Высш. шк.*», Москва, 2002. 511с
3. Бех І.Д. Духовні цінності як надбання особистості *Рідна школа*. 2012. № 1–2 (985–986). С. 9–12.
4. Бородина В.А. Читательское развитие личности: теоретико-методологические аспекты : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. СПб., 2007. С. 3-10.
5. Бурдин В.В. Динамика профессиональных ценностей студентов–психологов в процессе обучения в вузе *Вестник факультета психологии и педагогики Алтайского государственного университета: электрон. науч. журнал*. 2016. №1. URL: <http://journal.asu.ru/index.php/vfp/article/view/1077> (дата звернення: 17.05.2021)
6. Варє І.С. Особливості формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00. Одеса, 2017. 22 с
7. Волошина В.В. Психологічні технології підготовки майбутніх психологів: монографія. Вінниця, 2015. 391 с.
8. Вернигор П. Карантин та книжки: кого читають та що обговорюють у соцмережах українці. 2020 URL: <https://bit.ua/2020/09/chytannya-karantyn/> (дата звернення: 17.11.2021)
9. Джонсон Д.В. Соціальна психологія: Тренінг міжособистісного спілкування. Київ: КМ Академія, 2003. 285 с.;

- 10.Дроздова М.А. Особливості культурних установок студентів-психологів.
Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. 2005. Вип. 31. Т 1. С. 142 – 148.
- 11.Дроздова М.А. Соціальні уявлення студентів-психологів про літературу.
Четверті Сіверянські соціально-психологічні читання: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2013. 156 с.
- 12.Дроздова М.А. Психологія мистецтва. Навчальний посібник для студентів з фаху “Психологія”. Ніжин, 2006 – 104с.
- 13.Дьяконов Г. Спілкування і взаємодія. *Соціальні психологія*. 2004. № 9 С.- 82-96;
- 14.Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. Житомир, 2012. 560 с.
15. Карвасарский Б. Д. Психотерапевтическая энциклопедия. Питер, 1999. 752 с.
- 16.Киященко, Н.И.; Лейзеров, Н.Л. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: *Просвещение*, Москва, 1983 г.
- 17.Коган Е.И. Чтение нуждается в защите. *Информ. Сб.* Москва, 2006. Вып. 1 (29). С. 80-84.
- 18.Костина А.В. Массовая культура как пространство иллюзорных комплексов. Элитарная и массовая культура как культура книги и экрана. Библиотека в эпоху перемен (философско-культурологические и информационные аспекты): *Информ. сб. (Дайджест)*. Москва: РГБ, 2006. Вып. 1 (29). С. 9-19.
- 19.Кліманська М. Б., Галецька І. І. Українська адаптація короткого п’ятифакторного опитувальника особистості ТІРІ (TIPI-UKR). *Психологічний часопис*, 2019, Т.5, №9. 57-74 с.

20. Левидов В.А. Художественная классика как средство духовного возрождения. Питер: Петрополис, 1996. 184 с.
21. Лозова О. М. Бібліотерапевтичність тексту очима майбутніх психологів *Матеріали всеукр. наук.-практ. конференції*. Тернопіль, 2003 Ч. II. С. 103–108.
22. Лозовая О.Н. Психосемиотическая структура поэтического произведения в контексте библиотерапии. *Журнал практического психолога*. 2003. Вып. 9.
23. Социальная психология / за ред. С. Московичи. Питер, 2007. 592 с.
24. Трухін І.О. Соціальні психологія спілкування: Навчальний посібник Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 335 с.;
25. Стефановская Н.А. Читатели о чтении – мир субъективных представлений. *Социология культуры* 2009. С. 110-118.
26. Сметанникова Н. Участь чтения. *Октябрь*. 2005. № 3. С. 140-141.
27. Радугин. Культурология. Москва, 2001. 304 с.
28. Родыгина У.С. Психологические особенности развития профессиональной идентичности студентов – будущих психологов: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Киров, 2007. 215с.
29. Соціальні уявлення молоді: особливості та шляхи формування: монографія / за ред. І.В. Жадан. Київ, 2007. 235 с.
30. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. Київ: ВД "Професіонал, 2004. 303 с.
31. Чернобровкін В.М. Особистість студента як мета вищої освіти. Психолого–педагогічні особливості професійної підготовки фахівців у ВНЗ - 2017: збірник матеріалів наукової конференції (м. Київ, 26 січня 2017 р.). Київ: Національний університет “Києво–Могилянська академія”, 2017. С. 7–10.

- 32.Что читают украинцы: ошеломительные цифры и факты URL: <https://osvitoria.media/ru/experience/shhochytayutukrayintsiprygolomshlyvi-tsyfry-ta-fakty-2/> (дата звернення: 17.11.2021)
- 33.Gilson L.L., Madjar N. Radical and incremental creativity: Antecedents and processes. *The Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 5, 2011 pp. 21-28
- 34.Kaufman, J. The Creative Construct. *RSA Journal*, 162(5565), 2016 pp. 24-27. URL: <http://www.jstor.org.vlib.interchange.at/stable/26204479> (дата звернення: 17.05.2021)

ДОДАТКИ

Додаток А. Авторська анкета

Шановний студенте! Просимо Вас взяти участь у дослідженні літературних установок сучасної молоді. Дослідження проводиться анонімно, правильних чи неправильних відповідей тут не існує. Просимо бути щирим у власних відповідях.

Стать: а) чоловіча; б) жіноча Вік _____
 Спеціальність: а) філологічна б) інша
 Область, у якій живе або навчається: а) Чернігівська; б) інша

1. За п'ятибальною шкалою (де 1 – абсолютно не корисне; 3 – щось середнє, 5 – дуже корисне) оцініть, наскільки корисним, на Вашу думку, для розвитку особистості є читання:

а) науково-навчальної літератури	1 2 3 4 5
б) класичної української літератури	1 2 3 4 5
в) класичної зарубіжної літератури	1 2 3 4 5
г) сучасної української літератури	1 2 3 4 5
д) сучасної зарубіжної літератури	1 2 3 4 5

2. Наскільки Ви погоджуєтеся з наступними твердженнями (де 1 – повністю не погоджуюся 3 – щось середнє, 5 – повністю погоджуюся):

- а) сучасні діти та молодь читають значно менше, ніж попередні покоління
 1 2 3 4 5

б) у сучасну епоху розвитку інформаційних технологій (Інтернет та ін.) читання книжок втрачає своє значення

1 2 3 4 5

- в) література є одним із найважливіших показників розвитку культури
 1 2 3 4 5

- г) постійно читають книжки лише «ботаніки» та люди розумової праці
 1 2 3 4 5

д) кожна інтелектуально та культурно розвинена людина повинна мати свою домашню бібліотеку

1 2 3 4 5

- е) цікава книжка – дуже хороший подарунок
 1 2 3 4 5

3. За п'ятибальною шкалою (де 1 – абсолютно не подобається; 3 – щось середнє, 5 – дуже подобається) оцініть, наскільки Вам подобається читати:

а) науково-навчальну літературу	1 2 3 4 5
б) класичну українську літературу	1 2 3 4 5
в) класичну зарубіжну літературу	1 2 3 4 5
г) сучасну українську літературу	1 2 3 4 5

д) сучасну зарубіжну літературу 1 2 3 4 5

4. За п'ятибальною шкалою (де 1 – ніколи; 3 – щось середнє, 5 – постійно) оцініть, як часто Ви читаєте:

а) науково-навчальну літературу	1 2 3 4 5
б) класичну українську літературу	1 2 3 4 5
в) класичну зарубіжну літературу	1 2 3 4 5
г) сучасну українську літературу	1 2 3 4 5
д) сучасну зарубіжну літературу	1 2 3 4 5

5. За п'ятибальною шкалою (де 1 – ніколи; 3 – щось середнє, 5 – дуже часто) оцініть, як часто за останній рік Ви:

- а) купували нову художню книжку.
- б) купували нову науково-навчальну книжку;
- в) обговорювали прочитану книжку з кимось.

6. Наскільки часто (де 1 – ніколи; 3 – щось середнє, 5 – дуже часто), читаючи цікаву книжку, Ви:

А) втрачаєте відчуття часу	1 2 3 4 5
Б) переживаєте «сильні» та яскраві емоції	1 2 3 4 5
В) відчуваєте бажання якомога швидше дочитати	1 2 3 4 5

7. Напишіть, будь-ласка, прізвища ваших улюблених:

- а) вітчизняних письменників / поетів (якщо вони є) _____
- б) зарубіжних письменників / поетів (якщо вони є) _____

8. Назвіть, будь-ласка 2-3 Ваші улюблені літературні твори (якщо вони є) _____

9. Яку книжку Ви б порекомендували обов'язково прочитати іншим людям (якщо така є) _____

10. Нижче наведено перелік якостей, які можуть бути, або можуть не бути характерними особисто для Вас. Поставте, будь ласка, біля кожного твердження позначку, наскільки Ви погоджуєтесь із кожним із них (1 – абсолютно не погоджуюсь; 4 – важко сказати ; 7 – абсолютно погоджуюсь).

Ви людина –

- 1 _____ Товариська, активна
- 2 _____ Критична, конфліктна*
- 3 _____ Сумлінна, дисциплінована
- 4 _____ Тривожна, схильна перейматися *
- 5 _____ Відкрита до нового, різностороння
- 6 _____ Стримана, тиха*
- 7 _____ Тактовна, співчутлива, приязна
- 8 _____ Неорганізована, легковажна*
- 9 _____ Спокійна, емоційно стабільна
- 10 _____ Не любить змін і пошуку нових рішень*

Дякуємо за участь у дослідженні!

**Додаток Б. Дані первинного статистичного аналізу
(питання анкети 1 – 6; загальна вибірка)**

Питання	Середні значення	Стандартне відхилення
п 1а	4,2	0,8
п 1б	3,9	1,04
п 1в	4,2	0,85
п 1г	3,7	1,08
п 1д	3,9	1,02
п 2а	3,7	1,2
п 2б	3,2	1,3
п 2в	4,0	1,02
п 2г	1,4	0,7
п 2д	3,1	1,2
п 2е	4,4	0,9
п 3а	3,2	1,01
п 3б	3,4	1,2
п 3в	4,1	1,00
п 3г	3,2	1,3
п 3д	3,9	1,2
п 4а	3,3	1,2
п 4б	2,9	1,3
п 4в	3,7	1,1
п 4г	2,7	1,4
п 4д	3,4	1,2
п 5а	2,9	1,5
п 5б	2,5	1,5
п 5в	3,8	1,2
п 6а	4,0	1,2
п 6б	4,2	1,0
п 6в	3,6	1,2

**Додаток В. Дані первинного статистичного аналізу
(питання анкети 1 – 6; підгрупи студентів-«філологів» та «психологів»)**

	Спеціальність	Среднее	Среднеkv. отклонение	Відмінності за U- критерієм Манна-Уїтні
п_1а	психологи	4,000	,7428	0,017
	філологи	4,327	,8336	
п_1б	психологи	4,017	,9736	
	філологи	3,865	1,1207	
п_1в	психологи	4,220	,8919	
	філологи	4,192	,8174	
п_1г	психологи	3,864	1,0900	0,035
	філологи	3,462	1,0565	
п_1д	психологи	3,949	,9724	
	філологи	3,865	1,0852	
п_2а	психологи	3,576	1,0538	0,035.
	філологи	3,942	1,2432	
п_2б	психологи	3,051	1,2377	
	філологи	3,423	1,3911	
п_2в	психологи	4,034	,9994	
	філологи	4,038	1,0472	
п_2г	психологи	1,441	,6505	
	філологи	1,365	,7677	
п_2д	психологи	2,966	1,2452	
	філологи	3,346	1,1863	
п_2е	психологи	4,390	,8513	
	філологи	4,327	1,0043	
п_3а	психологи	3,017	,8198	0,022
	філологи	3,481	1,1630	
п_3б	психологи	3,475	1,0563	
	філологи	3,423	1,3769	
п_3в	психологи	4,017	1,0254	
	філологи	4,115	,9833	
п_3г	психологи	3,475	1,2779	0,019
	філологи	2,865	1,3580	
п_3д	психологи	4,119	1,0185	
	філологи	3,808	1,3290	
п_4а	психологи	3,119	1,1155	0,032
	філологи	3,577	1,2263	

п_4б	психологи	3,203	1,2969	
	філологи	2,712	1,2577	0,039
п_4в	психологи	3,932	,9071	
	філологи	3,385	1,2857	0,027
п_4г	психологи	3,000	1,4020	
	філологи	2,327	1,3243	0,011
п_4д	психологи	3,763	,9885	
	філологи	3,115	1,3233	0,011
п_5а	психологи	3,237	1,5794	
	філологи	2,673	1,4914	0,43
п_5б	психологи	2,373	1,3378	
	філологи	2,692	1,6032	
п_5в	психологи	3,983	1,1218	
	філологи	3,596	1,2873	
п_6а	психологи	3,949	1,1207	
	філологи	3,827	1,3680	
п_6б	психологи	4,288	,9478	
	філологи	4,096	1,0527	
п_6в	психологи	3,644	1,2143	
	філологи	3,712	1,3186	